

Toespraak bij de plaatsing van Stolpersteine in Dieze op 23 juni 2023

“Van Zwolle naar Westerbork”

Geachte aanwezigen,

We gaan straks Stolpersteine leggen bij het laatste woonadres van leden van de Joodse families de Leeuwe, van Gelderen, Moosberg en Stibbe.

Ik spreek tot u als buurtbewoner en gemeenteraadslid. En wil graag met een paar persoonlijke reflecties bijdragen aan deze ceremonie.

-Ik vertel over de buurt. Bollebieste/Klein Grachtje, de Schildersbuurt, vooroorlogse nieuwbouw, de gewone man, arbeiders en kleine zelfstandigen.

Ik wil iets begrijpen, ik wil iets voelen van wat zich hier heeft afgespeeld. Maar is het te begrijpen, is het na te voelen? Wat speelde zich af in die huizen aan de Diezerstraat en in de Schildersbuurt: de Rembrandtlaan, van der Helst- en van Ostadestraat? Langzaam werden de maatregelen tegen de Joodse inwoners uitgebreid. Van erg (Joden zijn niet meer gewenst bij de luchtbescherming) naar steeds erger: het gedwongen vertrek uit Zwolle. Sinds 2019 is daar een enkel beeld van. Een foto stiekem genomen op een mistige morgen. Met daarop te zien vrouwen en kinderen die onder politiebegeleiding over de Keersluisbrug op weg zijn naar Westerbork, het voorportaal van hun dood in het verre oosten.



-Ik vertel over mijn connectie met Westerbork. Al heel lang heb ik met mijn gezin een vakantiewoning vlakbij het voormalig kamp Westerbork. Wat een contrast. Voor ons altijd fijn om van Zwolle naar Westerbork te gaan. Vrije tijd, in een mooie bosrijke omgeving. En dan weer uitgerust terug naar Zwolle.

Hoe anders is dat geweest voor onze Joodse stadgenoten. Tussen hoop en vrees zijn zij die kant op gegaan. Misschien hoop op een weerzien met hun man of vader. Die vaak al eerder was weggevoerd. Vrees om alles achter te laten op weg naar... Ja op weg naar wat?

-Ik vertel over het onderzoek naar onrecht Joden aangedaan. Als raadslid ben ik betrokken bij het onderzoek naar roof en onrecht Joden aangedaan tijdens WO2 en het naoorlogse rechtsherstel. Een belangrijk punt van onderzoek is hoe de gemeente Zwolle hierin gehandeld heeft. De gemeenteraad heeft unaniem ingestemd om dit nu goed en breed te onderzoeken. Naast een wetenschappelijke publicatie zal er ook een publieksversie komen zodat bekend is welk onrecht onze Joodse inwoners is aangedaan.

-Ik vertel over bijzonder verhaal dat ons is overkomen.

Mijn schoonzoon en zoon wonen in Utrecht. Robin en Jelle zijn daar actief om ook in hun buurt rond de Oude Gracht Stolpersteine te plaatsen. Voor de daar gedeporteerde en uiteindelijk meestal vermoorde Joodse stadgenoten. Voor deze onthulling zijn in Amerika wonende nabestaanden naar Nederland naar Utrecht gekomen.

Als voorbereiding op de ceremonie zijn Robin, mijn vrouw en ik met hem naar voormalig kamp Westerbork gegaan, hij was er nog nooit geweest. Het Herinneringscentrum en verderop in de bossen het Kampterrein. Door daar gegevens te combineren kwam Robin tijdens ons bezoek erachter dat het echtpaar Dannheisser, waarvoor Stolpersteine geplaatst zouden worden, zich in hetzelfde transport bevonden moeten hebben als het zigeunermeisje Settela Steinbach.

Toen Robin daarachter kwam heeft hij de beelden van dat transport, te zien in de bekende Westerborkfilm (met het zigeunermeisje Settela Steinbach), voorgelegd aan de Amerikaanse nabestaanden. Die tot hun verbijstering in de beelden hun (over)grootouders herkenden. Het echtpaar Dannheisser is gedurende 4 seconden te zien. Even wordt de camera gericht op het binnenste van een veewagon. Daar zit op de



grond een ouder echtpaar, de heer en mevrouw Dannheisser. De heer Dannheiser kijkt strak voor zich uit, de Jodenster op zijn jas is goed zichtbaar. Mw Dannheisser lijkt te huilen in een zakdoek en kijkt recht in de camera. Beelden die voor de nabestaanden van grote betekenis zijn. Beelden die de door de Duitsers afgedwongen anonimiteit weer ongedaan maken.

Dat is ook wat we vanmiddag hier gaan doen. We eren, herinneren en gedenken vanmiddag onze weggevoerde Joodse stadgenoten. We noemen hun namen en brengen hen met de Stolpersteine weer terug naar Zwolle, naar hun straat.

Elke Stolperstein is een appel om te blijven herinneren. Ze roepen ons op om ons bewust te zijn van de duistere krachten. Zodat we niet onverschillig blijven, maar opkomen voor gerechtigheid en menselijkheid.

Ik eindig mijn toespraak met de laatste zinnen van het gedicht 'Vrede' van Leo Vromans.

*"Kom vanavond met verhalen
hoe de oorlog is verdwenen
en herhaal ze honderd malen
alle malen zal ik wenen."*

Jacob Raap